

एक राष्ट्र एक निवडणूक

- ही कल्पना किमान १९८३ पासून आहे, जेव्हा निवडणूक आयोगाने प्रथम ती मांडली होती. मात्र, १९६७ पर्यंत भारतात एकाचवेळी निवडणुका घेणे ही पद्धत रूढ होती.
- हाऊस ऑफ पीपल (लोकसभा) आणि सर्व राज्यांच्या विधानसभांच्या पहिल्या सार्वत्रिक निवडणुका १९५१-५२ मध्ये एकाच वेळी घेण्यात आल्या.
- त्यानंतर १९५७, १९६२ आणि १९६७ साली झालेल्या तीन सार्वत्रिक निवडणुकांमध्ये ही प्रथा कायम राहिली.
- मात्र, १९६८ आणि १९६९ मध्ये काही विधानसभांचे अकाली विघटन झाल्यामुळे हे चक्र बिघडले.
- १९७० मध्ये लोकसभा स्वतःच अकाली विसर्जित करण्यात आली आणि १९७१ मध्ये नव्याने निवडणुका घेण्यात आल्या. अशा प्रकारे, पहिल्या, दुसर् या आणि तिसर् या लोकसभेत संपूर्ण पाच वर्षांचा कार्यकाळ होता.
- लोकसभा आणि विविध राज्यांच्या विधानसभांच्या मुदतपूर्व विघटनामुळे आणि मुदत वाढवल्यामुळे लोकसभा आणि राज्यांच्या विधानसभांच्या स्वतंत्र निवडणुका झाल्या असून, एकाच वेळी निवडणुकांचे चक्र बिघडले आहे.

एकाचवेळी निवडणुकीसाठी युक्तिवाद

- NITI आयोगाच्या एका पेपरमध्ये असे म्हटले आहे की, देशात दरवर्षी किमान एक निवडणूक असते; खरं तर, प्रत्येक राज्यात दरवर्षी निवडणूक असते. त्या पेपरमध्ये, NITI आयोगाने असा युक्तिवाद केला की अनेक निवडणुकांचे अनेक प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष नुकसान होतात.

निवडणुकीचा अगणित आर्थिक खर्च

- बिहारच्या आकारमानाच्या राज्यासाठी थेट अर्थसंकल्पीय खर्च सुमारे 300 कोटी रुपये आहे. तथापि, इतर आर्थिक खर्च आणि अगणित आर्थिक खर्च आहेत.
- प्रत्येक निवडणूक म्हणजे सरकारी यंत्रणा निवडणूक ड्युटी आणि संबंधित कामांमुळे त्यांच्या नियमित कर्तव्यापासून चुकते.
- लाखो मनुष्य-तासांचा हा खर्च निवडणुकीच्या बजेटमध्ये आकारला जात नाही.

पॉलिसी पॅरालिसिस

- आदर्श आचारसंहितेचा (एमसीसी) परिणाम सरकारच्या कार्यकारणीवरही होतो, कारण निवडणुका जाहीर झाल्यानंतर कोणतेही नवीन महत्त्वपूर्ण धोरण जाहीर केले जाऊ शकत नाही आणि त्याची अंमलबजावणी केली जाऊ शकत नाही.

प्रशासकीय खर्च

- सुरक्षा दलांना तैनात करणे आणि त्यांची वारंवार वाहतूक करणे यासाठी खूप मोठे आणि दृश्यमान खर्च देखील आहेत.
- या शक्तींना संवेदनशील भागातून वळविण्याच्या दृष्टीने आणि वारंवार क्रॉस-कंट्री तैनातीमुळे येणारा थकवा आणि आजार यांच्या दृष्टीने राष्ट्राला मोठी अदृश्य किंमत मोजावी लागते.

एकाचवेळी निवडणुकांविरुद्ध युक्तिवाद

फेडरल प्रॉब्लेम

- एकाचवेळी निवडणुका लागू करणे जवळजवळ अशक्य आहे, कारण याचा अर्थ विद्यमान विधानमंडळांचा कालावधी अनियंत्रितपणे कमी करणे किंवा वाढवणे म्हणजे त्यांच्या निवडणुकीच्या तारखांना देशाच्या इतर भागांच्या देय तारखेनुसार आणणे.
- असा उपाय लोकशाहीला आणि संघराज्याला क्षीण करेल.

लोकशाहीच्या आत्म्याच्या विरोधात

1. समीक्षकांचे असेही म्हणणे आहे की एकाच वेळी निवडणुका घेणे लोकशाहीच्या विरोधात आहे कारण निवडणुकीचे कृत्रिम चक्र जबरदस्तीने करण्याचा प्रयत्न करणे आणि मतदारांसाठी निवड प्रतिबंधित करणे योग्य नाही.

प्रादेशिक पक्ष गैरसोयीच्या स्थितीत

- प्रादेशिक पक्षांचे नुकसान होईल असे मानले जाते कारण एकाच वेळी होणाऱ्या निवडणुकांमध्ये, केंद्रातील वर्चस्व असलेल्या पक्षाला फायदा मिळवून देत मतदार प्रामुख्याने एक मार्गाने मतदान करतील अशी शक्यता आहे.

कमी झालेली उत्तरदायित्व

- दर 5 वर्षांनी एकापेक्षा जास्त वेळा मतदारांना सामोरे जावे लागल्याने राजकारण्यांचे उत्तरदायित्व वाढते.

निष्कर्ष

- एकाचवेळी निवडणुका घेण्यासाठी राज्यघटनेत आणि इतर कायदांमध्ये सुधारणा करावी लागणार हे उघड आहे. तथापि, ते अशा प्रकारे केले पाहिजे की ते लोकशाही आणि संघराज्याच्या मूलभूत तत्वांना धक्का पोहोचणार नाही.
- या संदर्भात, कायदा आयोगाने पर्याय सुचवला आहे, म्हणजे पुढील सार्वत्रिक निवडणुकीच्या नजीकच्या आधारावर राज्यांचे वर्गीकरण करणे आणि पुढील लोकसभा निवडणुकीसह राज्य विधानसभा निवडणुकीची एक फेरी आणि उर्वरित राज्यांसाठी 30 महिन्यांनंतर दुसरी फेरी. पण तरीही मध्यावधी निवडणुकांची गरज भासणार नाही याची शाश्वती नाही.